

jednotlivé státy nakupily na překážku rozumného soužití, zejména v celních věcech a věcech finančních. Jak daleko jest mentalita mezinárodní přístupna těmto problémům dnes, kdy ještě není zlikvidována ani část válečných věcí, jest otázka, která s hlediska výrobních poměrů znamená veliký otazník a pramen stále veliké nejistoty. Není ještě v celé řadě evropských států dostatek chuti odložit i zbraně, které znamenají potírání cizí soutěže na účet vlastního poplatnictva i spotřebitelstva.

Dr. Jan Matys.

Bráfovo druhé ministerství.

(Některé příspěvky k životopisu Bráfov. IV.)

Druhé svoje povolání za ministra přijal Bráf teprve po nejsilnějším nátlaku shora, po důtklivé přimluvě českých kruhů poslaneckých i po lékařském ubezpečení, že jeho zdravotní stav, zlepšený poněkud nedávným pobytem v Lovráně, námahy úřadu snese.

Počátek jeho druhého ministerství zdál se věštiti hladší průběh, než bylo dva roky před tím. O změněném stanovisku našich parlamentních politiků jsem se zmínil minule. Jak byl nyní přijat od císaře, o tom zanechal Bráf vlastnoruční záznam, bohužel nedokončený:

„Císař byl při soukromé audienci, obvyklé po složení přísahy, nadmíru milostivý. Vřelými slovy mi děkoval, že jsem to přijal, a vyptával se na mé zdraví. Pravil jsem mu, že je mi lépe, a že to způsobila rakouská riviéra, že podtrhuji slovo rakouská, k čemuž on vesele přikývl. Na to přešel na situaci, že je obtížná, a povídal: „Wenn es nur in Böhmen gehen wollte.“ Načež já: Majestät, leider wollen die Deutschen die böhmische Sprache aus dem sog. geschlossenen Sprachgebiet ganz anstreiben, was doch gewiss nicht im österreichischen Interesse ist. — On: Gewiss nicht. Diesmal sind wirklich die Deutschen das Hinderniss der Verständigung. Já: Es ist auch all-deutscher Einschlag in der Politik der Deutschböhmen. On: Sie haben halt auch ihre Radikalen! Pak jsme přišli na naše lidi. Já mu pravil, že se naši čeští lidé tentokrát proti mně tak nestaví jako minule a že sám Kramář mi vzkázal, abych to vzal. On: Er ist halt auch manchmal radikal. Já: Majestät, er

ist hoch gebildet (on kýval), nur manchmal zu nervös. Aber im Grunde ist er ein gemässigter Politiker. Selbst der Klofáč ist im Wesen nicht so, wie er sich manchmal giebt. Wenn er zu mir kommt, so spricht er mitunter recht staatsmännisch.“ (Zde končí Bráfův záznam na prvních řádcích nové strany.)

Hůře bylo se zdravím. Jeho choroba byla podceňována. Hned po úplném přesídlení do paláce ministerstva orby ve Vídni dne 11. prosince 1911 Bráf onemocněl opět, silné horečky, kašel a nespavost stravovaly jeho síly. Úřadoval, pokud mohl, na loži nebo v saloně svého bytu úředního, znovu počal řádně docházeti do úřadu teprv po 4 nedělích, od pondělí 8. ledna. Ale nebylo to s ním „ještě valné“, psal mi 14. ledna, „v plících je pokoj – ale mám pořád nepříjemný, časem až mučivý katar hrtanu a od něho i stížené dýchání“. V úterý 16. ledna doufal, že po pěti nedělích půjde snad zase ponejprv do ministerské rady. Churavost jej skličovala, jako přízrak zřel před sebou stále předčasnou smrt Kaizlovu i Rezkovu.

Dne 6. února 1912 obdržel Bráf od císaře čestný rak.-uher. odznak pro umění a vědu, nejvyšší to tehdejší vyznamenání vědecké. Psal mi o tom v odpověď na moje blahopřání dne 15. února rozmarně.

„Ehrenzeichen, jež padlo na mne zhola znenadání (ač vznikl návrh už před mým jmenováním ministrem z pouhé iniciativy Stürgkhovy), způsobilo mi spíše tíseň než radost, když jsem v duchu prolétl řadu známých mužů, kteří znak ten mají... Teprv pak jsem počal nésti svůj osud s větším klidem, když jsem si přečetl seznam všech osob znak majících a shledal, že to nejsou jen samí Ungrové, Randové neb Ottové. Ano jistota, že mám in hoc signo také kolegyně a ne jen kollegy, vzpružila mé staré galantní pudy a smířila mne poněkud s tím, co se už změnit nedá. Se zdravím se mi vede lépe, arci ne ještě dobře. Musím však býti spokojen.“ Doufal, že bude moci s neděle (po 18. únoru) odebrat se k děkovací audienci a odevzdati při tom zároveň „úhledně vypravenou zprávu“ Národohospodářského ústavu při České akademii za první jeho pětiletí, do níž Bráf sám napsal téměř celou úvodní část o založení ústavu.

K audienci došlo patrně až v první polovici března. Bráf o ní ještě sám nadiktoval, jsa již těžce nemocný, v Roztokách sl. MDr. Anně Bayerové zápis, jenž zůstal rovněž nedokončen.

„Moje poslední audience.

Hrabě Stürgkh připravoval mně záslužný znak pro vědu a umění ještě jako ministr vyučování. Hussarek věc jen dokončil. Současně s vyznamenáním došla mne zásilka jednacích zpráv Národohospodářského ústavu v Praze, kteráž měla odevzdána býti nejvyššímu komořímu s prosbou o zařazení do nejvyšší knihovny. Ustanovil jsem se podati tuto zprávu císaři osobně u příležitostně děkovací audience po udělení znaku.

Jsa už churav, odkládal jsem audienci, až už bylo nezbytí. Když jsem byl předpuštěn k císaři, přišel mi vlídně a s rychlým pohybem naproti. Vyslovil jsem nejprve díky za vysoké vyznamenání znakem. On rychle dvakrát po sobě: „Sehr verdient!“ „Habe Freude“. Na to jsem hned podával pěkně vázanou zprávu, řka, že je první o ústavu, k jehož založení on choval zájem, a honem jsem mu hlavní podstatu vylíčil. Nejdůležitější data o působnosti pověděl a zvláště při tom ustal, jak udržuje ústav skrze zpravodaje své stipendisty v patrnosti, dokud se nalézají na svých cestách. (Mně o tom napsal z Vídně 18. března 1912: „Dost jsem se napřemýšlel, jak mu nemnohými slovy i povahu ústavu i jeho dosavadní výsledky učiniti srozumitelnými. Do jisté míry se to snad povedlo.“)

„V gruntu ho to moc nebavilo. Bylo zřejmo, že chce se bavit o něčem jiném. Povídal: „Kommen Sie sich setzen!“ Usadil mne k rohu svého psacího stolu, jak bývá u soukromých audiencí ministrů, a ihned zajel do politiky.

První byly poměry v Čechách. „Also wie stehen die Dinge in Böhmen?“ Jářku: „E. M. es scheint, dass wieder ein Mal minder freundlich! Aber selbst der ruhigste unter uns Čechen muss verstimmt werden, wenn die Herren aus dem sogenannten deutschen Sprachgebiet den Gebrauch der böhmischen Sprache in solchem Masse verdrängen wollen!“ Na to císař: „Ja, Sie haben Recht! Die Deutschen sind unausstehlich! Aber es hilft nichts. Der nationale Friede ist so unausweichlich, er muss werden; die Bevölkerung wird ihn schon durchsetzen!“ Udělal při tom jednu ze svých obvyklých důrazných gest. Na to já: „Geruhen mir E. Maj. hier eine Bemerkung zu gestatten. Der nationale Ausgleich in Böhmen ist nicht ein Bedürfniss der Massen!“ Císař sebou takměř škubl a udiveně na mne pohlédl. „Was?“ Jářku: „Majestät, es geht uns doch uns beiden Natio-

nalitäten unter den bestehenden Verhältnissen gar nicht so schlecht!“

Mysle zjevně na nějaký úmysl ironie u mne, usmál se císař. Ale já to vzal doopravdy a řekl jsem: „Der nationale Kampf entspannt Kräfte, welche unserem Wohlergehen zu statten kommen. Er lähmt nicht lediglich beiderseits, wie man das immer schildert, sondern belebt, erweckt und kräftigt. Vor wenigen Jahren war in Prag eine Jubiläums-Ausstellung der Handelskammer; da kamen die Leute um sich ein Land anzusehen, wo sich die Nationalitäten manigfach, insbesondere auch wirtschaftlich zerfleischen. Dann haben sie gesagt: „Ja, ist das die Frucht der wechselseitigen Zerfleischung? Die blühen ja beide recht auf!“ Tu on, císař, s úsměvem to poslouchal, nic neříkaje, a já pokračoval: „Nicht das Bedürfniss der grossen Massen ist der nationale Ausgleich, sondern das Bedürfniss von weitblickenden Politikern, welche verstehen, welche Tragweite das Verschwinden gewisser bisheriger Gegensätze für die Grossmachtsstellung Oesterreich-Ungarn's, für das Verhältniss gegenüber Ungarn hätte!“ Tu on začal spokojeně kývati a já připojil k tomu, že v podobném smyslu jistě i Kramář je velikým příznivcem národního narovnání v Čechách, ale že z toho hlediště i lidé, jako Klofáč, mu rozumí. Kramář že opravdu vydatně a obětavě o takové vyrovnání se stará, Klofáč ale že je celkem větší měrou politikem, než mu lidé přisuzují.“

Přes částečné zdravotní zlepšení Bráf toužil stále po odchodu z ministerstva. Věděl, že to nepůjde snadno. „Zprávy o Ústavu“ (scil. Národohospodářském), psal mi v uvedeném již dopise z 15. února 1912, „mne potěšily v mém zdejším vězení, z něhož nyní po novém důkazu milosti císařovy a zrovna nemoudrého přeceňování Stürgkhova tím nesnadněji bude se vybaviti.“

Vybavila jej z něho smrt. Zlepšení zdravotní v únoru bylo jen dočasné a spíše jen zdánlivé a vůbec poslední. Následující měsíce byl jeho život již jen ustavičný zápas se smrtí. Vypsal jsem toto Bráfovo martyrium zevrubněji v mém životopisu Bráfově. Zde jen stručná data novinářská. Desetidenní pobyt v Lovraně počátkem dubna mu neprospěl, třínedělní pobyt na Semmeringu od polou května jeho chorobu snad ještě zhoršil. Po kratičké zastávce ve Vídni odjel 5. června do svého zátíší v Roztokách u Prahy. I zde ještě úřadoval s úředníkem jemu

přiděleným, pročítal spisy, diktoval koncepty nebo určoval způsob vyřízení, podpisoval. S nadlidskou opravdu energií. Nemohla ovšem již trvati dlouho. Druhé ministerství mu dalo. Cítil konec, staral se jen, aby svým skolem nepokazil slavnost odhalení pomníku Fr. Palackého v Praze, při které si původně přál sám promluvit.

Dva dni po slavnosti, v pondělí dne 1. července 1912, zesnul tiše po dvanácté hodině polední ve věku 61 let.

Dr. Josef Gruber.

Povšechný ráz československé platební bilance.

Nechci se zabývati podrobnostmi československé platební bilance. Přesný obraz platební bilance možno načrtnouti jen za spolupráce velkého počtu státních a soukromých ústavů, zejména bank, a státní úřad statistický tuto práci již také zahájil. Bylo by zbytečno předkládati neurčité odhady jednotlivých položek platební bilance, když se již pro ně hledají přesné podklady. Konečně je také mnohem méně nutno, než se za to všeobecně má, zdržovati se s těmito jednotlivostmi. Celkového přehledu o platební bilanci jest možno nabýti, jestliže dostatečně prozkoumáme několik hlavních položek, jež jsou obecně známy.

Základem každého šetření o platební bilanci jest bilance obchodní. Tak na př. v americké platební bilanci za rok 1924 činí příjmy z obchodu zbožím 4·6 miliardy dolarů, příjmy z neviditelných položek platební bilance 1·2 miliardy, vydání z obchodu zbožím 3·6 miliardy, kdežto neviditelné výdajové položky 2·2 miliardy včetně 800 milionů dolarů zahraničních zápůjček. V platební bilanci činí obchod se zbožím na straně příjmů asi 80%, na straně výdajů více než 60%. Obchodní bilance tedy poskytuje také u státu, který jest dnes největším bankéřem světa, již 70% platební bilance, a jest proto prvním předpokladem pro studium platební bilance. Nejpodrobnější šetření o neviditelných položkách platební bilance mohou vésti k nejvadlejším závěrům, jestliže obchodní bilance není správná, neboť co jest platna veškerá přesnost při odhadu jednotlivých položek, jež úhrnem tvoří v Americe jen 30%, u nás však pravděpodobně mnohem